

UDK 27-312.47-587.5-57(469)Iohannes Paulus II
Primljeno: 10. 2. 2018.
Prihvaćeno: 26. 6. 2018.
Stručni članak

GOSPA FATIMSKA U TEOLOGIJI PAPE SVETOG IVANA PAVLA II.

Anto BARIŠIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
anto@kapucini.hr

Sažetak

U povodu stote godišnjice fatimskih ukazanja (1917. – 2017.) autor u radu istražuje i prikazuje mariološke naglaske u teologiji pape sv. Ivana Pavla II. (Karola Wojtyła), koji su, bilo izravno bilo neizravno, povezani upravo s marijanskim svetištem u Fatimi, u Portugalu. Za potpunije razumijevanje papine mariologije te marioloških naglasaka vezanih osobito uz Gospu Fatimsku načinjen je dvostruki pristup. Prije svega donosi se kratak povijesni presjek teološkog učenja o Mariji od trenutka njezina »neka mi bude« (Lk 1,38) pa do zaokreta koji se, među ostalim, dogodio i u mariologiji u nauku Drugoga vatikanskog koncila (1962. – 1965.). Nakon toga autor otkriva »mariološki« profil svetog Ivana Pavla II. i ističe njegove mariološke naglaske kakve pronalazimo u njegovim prigodnim homilijama i govorima za vrijeme hodočašća u Fatimu ili pak u nekim, također, prigodnim pismima koja su vezana uz to marijansko svetište.

Ključne riječi: sv. Ivan Pavao II., mariologija, Marija, Gospa Fatimska.

1. Marija kroz vjekove

1.1. *Patristika o Marijinoj ulozi u povijesti spasenja*

Za potpunije razumijevanje bilo kakva teološkog govora u bližoj prošlosti ili sadašnjosti o pojedinim teološkim temama, među kojima je i mariologija, na-sušno je potrebno barem jednim dijelom, kako to činimo ovom prigodom, pra-titi trag i izvorište takva govora u prošlosti i kroz prošlost da bi sadašnjost o takvu govoru bila što razumljivija. Kada je riječ o teološkom nauku o Mariji ili mariologiji, takav trag vodi nas u daleku prošlost, na same početke kršćanstva.

Vodi nas do patrističkih, otačkih svjedoka, prema onima koji su u povijesti kršćanstva o Mariji, Majci Božjoj, prvi progovorili jezikom liturgije, teologije ili pak pobožnošću prema njoj. Taj je jezik kroz kasniju povijest ranoga, srednjega, kasnoga i novoga vijeka mijenjao naglaske. Dosadašnji teološki razvoj mariologije, pa i onaj kakav nalazimo kod svetog pape Ivana Pavla II., teološke autoritete najranijeg razdoblja nije nadomjestio nego ih je ponovno otkrio i potvrdio kao neizostavne i autoritativne, makar davne i daleke, svjedoke vjerovanja o Mariji i njezinoj povlaštenoj ulozi u povijesti spasenja ljudskog roda. Papa Ivana Pavao II. često je u svojim pisanim interventima i govorima posezao i oslanjao se na patrističke autoritete kao što je to, primjerice, učinio u marijanskoj enciklici *Redemptoris Mater* iz 1987. godine ili u apostolskom pismu *Mulieris dignitatem* iz 1988. godine. Marijina vjera i sve ono što će uslijediti u povijesti spasenja kao posljedica te vjere ogleda se u riječima »Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po tvojoj riječi« (Lk 1,38). Na tom iskazu Marijine vjere i na svemu što je poslije toga uslijedilo početak će se granati teološki nauk u Mariji. To započinje s prvim kršćanskim autorima, koje zovemo apostolskim ocima, koji se usko naslanjaju na još uvijek živu apostolsku tradiciju. Nakon njih dolaze apologeti te mnogi drugi crkveni pisci kasnijih stoljeća patrističkog razdoblja. Od svih njih izdvojiti ćemo tek pokojeg u kontekstu govora o Mariji.

Sveti Ignacije Antiohijski († 107.) u teološkoj polemici protiv doketa, na koje je već ukazivao sveti Ivan apostol (usp. 1 Iv 4,2-3), piše: »Boga našega Isusa Krista, od Davidova sjemena i Duha Svetoga, po Božjoj je rasporedbi u utrobi nosila Marija.«¹ Malo zatim nastavlja: »Knezu ovog svijeta ostali su skriveni Marijino djevičanstvo, porod, kao i Gospodinova smrt.«² Otajstvo Isusova rođenja od djevice Marije ulazi u najstariju liturgijsku praksu Crkve. Ignacije nam prenosi »najstarije ispovijesti kršćanske vjere koje su bile korištene tijekom liturgijskog slavlja, osobito u obredu krštenja i u kojima je izričit spomen na Djevicu«³. Od apologeta iz II. stoljeća spomenut ćemo filozofa i mučenika sv. Justina, koji je prvi uporabio paralelizam Eva – Marija, koji svoj svetopisamski temelj nalazi u pavlovskom nauku o drugom Adamu (usp. 1 Kor 15,21-22). Justin, nadalje, inzistira na tome da se proročanstvo proroka Izaije (usp. 7,14) odnosilo na Krista, kojeg je rodila djevica Marija. U samo nekoliko desetljeća koji dijele Ignacija Antiohijskog od Justina »Marijina slika u kršćanstvu po-

¹ Ignacije ANTIOHIJSKI, *Poslanica Efežanima*, XVIII.1, u: APOSTOLSKI OCI, I: *Ignacije Antiohijski: Pisma, Polikarp: Poslanica Filipljanima, Polikarpovo mučeništvo*, Ivan Bodrožić (ur.), Split, 2010.

² *Isto*, XIX.1.

³ Luigi GAMBERO, *Maria nel pensiero dei padri della Chiesa*, Torino, 1991., 21.

prima prve obrise tako da skoro možemo govoriti o embrionalnoj marijanskoj teologiji⁴. Osim toga »pojam Marije djevice i majke i onaj Crkve kao djevice i majke toliko se isprepliću da su neodvojivi«⁵. Aleksandrijska škola s Origenom († 253.) uči da je Marija »Majka Božja, majka djevica, uvijek djevica, i sveta«⁶. Marijino djevičanstvo i majčinstvo bit će tema i drugih crkvenih teologa tog i kasnijeg razdoblja. Tako postupnim teološkim razvojem govora o Mariji dolazimo do Efeškoga ekumenskog koncila, koji je 431. godine Mariji dodijelio naslov *Theotokos* (*Bogorodica*), što će biti poticaj za daljnji razvoj mariologije i vjerničke pobožnosti njoj usmjerene. Upravo se »ovdje nalazimo na početku intuicije prema kojoj Marija implicitno sadržava značajke Crkve«⁷.

Tijekom patrističkog razdoblja kod nekih teologa postojala je izvjesna subordiniranost Marije Crkvi. Bez obzira što se Mariju nazivalo »Božja zaručnica« i »zaručnica Duha Svetoga« i bez obzira što je čašćena njezina izvrsna čistoća i svetost, »Marija je bila bitno promatrana kao član, bez obzira kako eminentan, tijela Kristova«⁸. Takav stav o Mariji najbolje je vidljiv kod sv. Augustina kad govori o odnosu Marije i Crkve: »Sveta je Marija; blažena je Marija; ali Crkva je bolja od Marije. Zašto? Zato što je Marija dio Crkve, sveti član, najizvrsniji član, ali bez obzira na sve član čitavog tijela. Ako je član čitavog tijela, tijelo je bez sumnje veće od jednog člana.«⁹ Ostavljajući po strani mnoge druge autore iz patrističkog razdoblja,¹⁰ koji su pridonijeli svaki na svoj način formiranju nauka o Mariji, za kraj recimo da je temeljni kriterij razvoja pobožnosti i marijanskog nauka bio njezino majčinstvo. Iz njezina majčinstva se razvio nauk o *Theotokosu*, o Marijinu vječnom djevičanstvu i svetosti. Teološka baština nauka o Mariji iz patrističkog razdoblja bit će preuzeta i dalje elaborirana kod srednjovjekovnih teologa.

1.2. Neki skolastički naglasci o Mariji

Teološki govor o Mariji u srednjem vijeku ima »svoje središte u liturgijsko-duhovnom iskustvu koje je duboko označeno usredotočenošću na Isusa«¹¹.

⁴ Isto, 42.

⁵ Brendan LEAHY, *Il principio mariano nella Chiesa*, Roma, 1999, 27.

⁶ Luigi GAMBERO, *Maria nel pensiero dei padri della Chiesa*, 71–81.

⁷ Brendan LEAHY, *Il principio mariano nella Chiesa*, 28.

⁸ Isto, 27.

⁹ Navedeno prema: Luigi GAMBERO, *Maria nel pensiero dei padri della Chiesa*, 248.

¹⁰ Za daljni studij o toj temi upućujemo na djelo: Sergio FELICI (ur.), *La mariologia nella Catechesi dei Padri*, Roma, 1989.

¹¹ Gianni COLZANI, *Maria – Mistero di grazia e di fede*, Torino, 1996., 122.

Nakon raskola iz 1054. godine između Istočne crkve i Zapadne crkve, a kojemu su prethodile stoljetne prethodne teološke polemike, ponekad i političke razlike između Istoka i Zapada, na Zapadu se mariologija nastavlja dalje razvijati naslonjena na gotovo tisućljetnu dotadašnju zajedničku baštinu Crkve, ali također i s novim naglascima, odnosno nekad i neovisno od patrističkih autoriteta. Za razliku od patrističkog razdoblja koje je Isusa gledalo kao Riječ, kao Sina, kao Očevu Mudrost i prema njemu se odnosilo u okviru pristupa božanskom životu, pobožanstvenjenju, srednjovjekovno razdoblje nadasve se zaustavlja na Isusovu čovječstvu. Otajstvima Kristova života u srednjem vijeku naglašeno se pristupalo preko sakramenata i obreda ili pak preko spomena i sjećanja, koje u nama izazivaju *devotio* i *affectus* Božjim djelima. Liturgija i pobožnost međusobno su usko povezane i olakšavaju nasljedovanje Krista. U tim okvirima treba promatrati i Mariju, koja je posve vezana uz Krista i njegova otajstva. Tako »srednjovjekovna« Marija biva razumljiva jedino preko liturgije i pobožnosti, osobito u himnima kao npr. *Akathistos* ili *Ave Maris stella* iz VIII. stoljeća. U *Grgurovu sakramentaru*, tj. sakramentaru pripisanom papi Grguru (590. – 604.), nalazimo četiri marijanska blagdana: blagdan očišćenja, navještenja, uznesenja i rođenja Marijina. Nakon što je Karlo Veliki (VIII./IX. stoljeće) usvojio taj kalendar, na Zapadu su započeli teološki komentari i pojašnjenja spomenutih Marijinih blagdana. Na Zapadu se postupno uvode i novi marijanski blagdani kao što je »blagdan začeca i subota kao liturgijski spomen na Majku Gospodinovu«¹². Početak marijanske teologije na Zapadu počinje s Anzelmom Canterburyjskim, koji za »polazište uzima Marijino majčinstvo«¹³. Koliko god Anzelmo zadržao Mariju unutar »kristološke orbite, jednako uočavamo pojavu naglaska na osobi, na subjektu, više negoli na spasenjskom otajstvu«, tvrdi Colzani.¹⁴ Dok se ranije na Mariju gledalo u sklopu spasenjskog otajstva, tu komunitarnu dimenziju nadomješta uzvisivanje Marijine osobe. Tamo gdje je takva vizija ublažena »živim dodirima s mislima crkvenih otaca, ona zadržava svoju ravnotežu, a tamo, naprotiv, gdje toga nema, marijanska teologija zapada u osobnu pobožnost prema kraljici neba, ne vodeći brigu o njezinu mjestu u Crkvi«¹⁵. Tako se postupno događa kroz srednji vijek da se Mariji pridaju božanski i kristološki atributi, što je rezultiralo time da je postala izolirana kao objekt pobožnosti. Daljnjim razvojem nauka o Mariji kroz srednji vijek isticala se Marijina izolirana samostalna uloga i važnost do te

¹² Luigi GAMBERO, *Maria nel pensiero dei teologi latini medievali*, Milano, 2000., 17.

¹³ Gianni COLZANI, *Maria – Mistero di grazia e di fede*, 125.

¹⁴ *Isto*.

¹⁵ *Isto*, 126.

mjere da je »posjedovala svaku vrstu znanja i kreposti, svojstva anđela, svećeničkog dostojanstva i moći, milost svih sakramenata i najveću dobrotu«, ističe Colzani.¹⁶ Tako je razvoj u tom smjeru doveo do toga da je govor o Mariji izišao iz okvira njezina povijesno-spasenjskog prikaza, kao što je bilo u patrističkom razdoblju, te se teološki govor o Mariji pretvorio u mariocentrični, veličajući Mariju promatranu samu sa sebe. Odnos Marije s Kristom tako je uvršten u sustav koji veliča Madonu. Dakako, takav pristup oslabio je dotadašnji tradicionalni pristup mariologiji i tako zasjenio kristološko značenje mariologije. Umjesto da se pokaže Marijina uloga u planu s kojim se Isusov Bog pokazuje solidaran s čovječanstvom, sada se nastoji naglasiti neusporedivo dostojanstvo na koje je Marija uzdignuta. Uspoređivanje Marije s Kristom i naglašavanje njezine veličine i jedinstvenosti dovodi nas do pitanja: Je li to bio najbolji put da se poštuje bezgranična razlika između Stvoritelja i stvorenja? Mali je korak bio da se Mariju istrgnutu iz povijesno-spasenjskog okvira samostalno počne promatrati i obožavati kao neku božicu. Na takva pretjerivanja »ukazao je sveti Toma Akvinski i sveti Bonaventura«, kako ističe Colzani.¹⁷ Sve će to doći do izražaja u daljnjim marijanskim teološkim raspravama starih i novih crkvenih redova, osobito što se tiče shvaćanja njezina bezgrešnog začeca i odnosa prema istočnom grijehu.

1.3. Mariologija od Tridentskog koncila do Drugoga vatikanskog koncila

U ovom dijelu rada u kratkim i najopćenitijim crtama ćemo, imajući u vidu dosad rečeno, prikazati kako se razvijao teološki govor o Mariji od Tridentskog koncila (1545. – 1563.) do Drugoga vatikanskog koncila (1962. – 1965.). U tom razdoblju događa se novi raskol unutar kršćanstva, ovaj put raskol unutar zapadnog kršćanstva. To će, kao i na svim drugim poljima, označiti također i novu fazu u promišljanju o Blaženoj Djevici Mariji, zadržavajući prethodnu tradiciju. U tom razdoblju marijanska duhovnost predstavlja nov i originalan oblik shvaćanja života u Kristu. Marijanska duhovnost tako »uvodi u jednu jaču vezu s Bogom Isusa Krista«¹⁸. Ali ne nedostaju i nisu nestala i pretjerivanja koja idu prema čašćenju Marije kao one koja se pokazuje neovisnom u svojem odnosu prema Kristu, svojem Sinu. Nastaju tako Marijine kongregacije kao direktan odraz takve marijanske duhovnosti. Unutar te duhovnosti koja animira pučku pobožnost prema Mariji povremeno se pojavljuju i devijacije jer je takvoj

¹⁶ Usp. *Isto*, 127.

¹⁷ *Isto*, 129.

¹⁸ *Isto*, 138.

pobožnosti nedostajala integracija u autentični duhovni život. U XVII. stoljeću javlja se marijanski pokret nošen također i antiprotestantskim otporom. Nastaju prvi sustavni mariološki traktati. Među njima svakako spominjemo i izdvajamo traktat francuskog prezbitera Louis-Marie Grigniona de Montforta (1673. – 1716.) i njegovo djelo *Traktat o pravoj pobožnosti prema Mariji*. Upravo će to djelo kasnije utjecati na papu Ivana Pavla II. i na njegovo papinsko geslo *Totus tuus* kao oblik povjerenja Majci Božjoj. Prema Montfortu, kako ističe Colzani, »veza između Krista i Marije je takva da se marijanska pobožnost može najbolje definirati kao savršena obnova zavjeta ili krsnih obećanja«¹⁹.

Razvoj mariologije na Zapadu od Tridentskog koncila do Drugoga vatikanskog koncila doživljava vrhunac u proglašenju dviju marijanskih dogmi. Prvu je proglasio papa Pio IX. dana 8. prosinca 1854. godine bulom *Ineffabilis Deus* i tiče se Marijinog bezgrešnog začeća. Drugu marijansku dogmu, dogmu Marijina uznesenja na nebo, proglasio je papa Pio XII. dana 1. studenoga 1950. godine konstitucijom *Munificentissimus Deus*. U XX. stoljeću dolazi do ponovnog oživljavanja i vraćanja na »patrističku« mariologiju što je vidljivo preko studija pojedinih autora kao što je Hugo Rahner s djelom *Marija i Crkva*, zatim Otto Semmerloth s djelom *Arhetip Crkve* te Henry de Lubac i njegovo djelo *Meditacije o Crkvi*.²⁰ Osim vraćanja na podatke objave i otačku teologiju, rađa se i fenomen kerigmatske teologije, koja je ukorijenjena u povijesti spasenja koja za razliku od skolastičke racionalne sistematizacije u prvi plan stavlja »navještaj spasenja prema značenju riječi *kerygma* kojoj su dali grčki oci«²¹. Neka mariološka razmišljanja tih i drugih katoličkih autora u predvečerje Drugoga vatikanskog koncila, bit će sintetizirana u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium* (VIII. poglavlje naslovljeno *Blažena Djevica Marija Bogorodica u otajstvu Krista i Crkve*), koja je proglašena 21. studenoga 1964. godine. Prema nekima mariologija kakvu je predstavio Drugi vatikanski koncil »predstavlja povijest mariologije XX. stoljeća i mariološke misli u razdoblju od 1920. do 1960. kada se promijenila kristološka perspektiva priručnika s onom ekleziološkom koju su predložili obnoviteljski pokreti«²². Budući da je Koncil nauk o Mariji uvrstio u Dogmatsku konstituciju o Crkvi, »taj tekst očito tvori – po želji Koncila – polazište i usmjerenje za svaku postkoncilsku teologiju o Mariji, ali bez sumnje također i za svako razvijanje i unaprjeđivanje duhovnog života i pobožnosti u

¹⁹ *Isto*, 145.

²⁰ Detaljnije o navedenim autorima iz njihovim djelima vidi u: Stefano DE FIORES, *Maria nella Teologia contemporanea*, Roma, 1991., 49–56.

²¹ *Isto*, 57.

²² *Isto*, 108.

Crkvi, u duhu načela 'sentire cum Ecclesia'²³. Na tom tragu dalje se upoznajemo s teološkim naglascima u mariologiji pape svetog Ivana Pavla II. vezanima za Gospu Fatimsku.

2. Papina marijanska nit

2.1. Početci papine marijanske pobožnosti i duhovnosti

U svojoj kratkoj autobiografiji papa sveti Ivana Pavao II. opisujući početke svojega svećeničkog zvanja, opisuje također i početke svojeg štovanja Marije Bogorodice. Ti početci vode nas do tradicionalnog štovanja Majke Božje kakvo je bilo u njegovoj obitelji, zatim rodnoj župi Wadowice te marijanskom svetištu Kalvarie Zebrzydowske. Papa se prisjeća i utjecaja koji su u toj ranoj fazi na njega izvršili karmelićani i »pobožnost prema čudotvornoj medaljici (škapularu) Gospe Karmelske«²⁴. Godine djetinjstva i rane mladosti obilježene su oblikovanjem njegove marijanske duhovnosti »preko župne i karmelićanske crkve«²⁵. U kasnijoj fazi života i na putu prema svećeništvu te na putu oblikovanja papine marijanske pobožnosti i duhovnosti nalazimo utjecaj preko skupine »Živa krunica' koja je djelovala u salezijanskoj župnoj crkvi gdje se na poseban način častila Marija pomoćnica«²⁶. U toj ranoj fazi oblikovanja papine duhovnosti i pobožnosti prema Mariji spomenimo i to da je i on jedno vrijeme bio pod utjecajem još uvijek donekle devijantnog dijela skolastičke, odnosno srednjovjekovne mariologije, koja je Mariju promatrala izolirano od povijesno-spasenjskog okvira pri čemu se dobivao dojam da se Mariju časti kao neku super idealnu ženu ili božicu odvojenu od Krista. Međutim, s vremenom će se taj njegov vid pobožnosti prema Mariji promijeniti. U godinama u kojima se oblikovalo papino svećeničko zvanje, on priznaje da je njegovo »razumijevanje štovanja Majke Božje doživjelo određenu promjenu«²⁷. Papini biografi ističu pak da je njegova »distanciranost« od dosadašnje marijanske pobožnosti bila razlogom da se sada više »usredotočio na Krista«²⁸. Tom zaokretu i novoj papinoj orijentaciji u marijanskoj pobožnosti i duhovnosti pomoglo je djelo *Traktat o pravoj pobožnosti prema Svetoj Djevici* spomenutoga francuskog

²³ Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, Mariologija Drugog vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra*, 44 (1974.), 1, 39.

²⁴ IVAN PAVAO II., *Dar i otajstvo*, Zagreb, 1996., 32.

²⁵ *Isto*, 32.

²⁶ *Isto*.

²⁷ *Isto*.

²⁸ George WEIGEL, *Witness to Hope – The Biography of Pope John Paul II*, New York, 2005, 57.

prezbitera svetog Louis-Marie Grigniona de Montforta. U svojoj autobiografiji papa priznaje da je »zahvaljujući sv. Ludoviku počeo otkrivati blaga marijanske pobožnosti, u određenom smislu novih stajališta«²⁹. Važnost te knjižice na njegov život naglasit će i davno prije u jednom intervjuu gdje je, među ostalim, rekao: »Čitanje te knjižice za mene je predstavljalo jedan odlučujući preokret u mom životu. Rekoh 'preokret' iako se radilo o jednom dugom nutarnjem putu koji se podudarao s potajnom pripremom za svećeništvo. Upravo tada mi dođe u ruke 'Rasprava o pravoj pobožnosti prema Presvetoj Djevici', jedna od onih knjiga koju nije dovoljno jedanput čitati. Sjećam se da sam dugo vremena nosio tu knjižicu i u tvornicu sode gdje sam radio, tako da su se njene lijepe korice uprljale vapnom. Čitao sam uvijek iznova njene odlomke jedan za drugim«, navodi Frossard.³⁰ Utjecaj svetog Ludovika Montfortskog i njegova djela na papu Ivana Pavla II. bit će toliki da će za svoje papinsko geslo kasnije uzeti riječi koje je upravo našao u rečenom djelu: *Totus tuus (Sav tvoj)*. Tu se formirao njegov konačan stav pobožnosti i duhovnosti prema Djevici Mariji, koji je papa izrazio ovim riječima: »Marija nas vodi Kristu, ali i Krist nas vodi Mariji.«³¹

2.2. Daljnji utjecaji na oblikovanje mariološke misli sv. Ivana Pavla II.

Prije negoli započnemo prikaz teoloških naglasaka u teologiji pape svetog Ivana Pavla II. vezanih uz marijansko svetište u Fatimi, uz Gospu Fatimsku, za cjelovitije razumijevanje njegova govora o Mariji te njegovih poruka, vezanih osobito uz Gospu Fatimsku, spomenut ćemo još jedan važan pojedinačni utjecaj, koji je na govor o Mariji imao švicarski teolog Hans Urs von Balthasar na kasnije izabranog papu Ivana Pavla II. Dakako, ne zaboravljamo pritom kao nezaobilazan utjecaj i mariologiju Drugoga vatikanskog koncila, koja je izražena osobito u VIII. poglavlju Dogmatske konstrukcije o Crkvi *Lumen gentium*. U prethodnim redcima otkrili smo da papina rana pobožnost i duhovnost prema Djevici Mariji ima dvije faze: prva se ispočetka oblikovala na tragu kršćanske pučke i liturgijske tradicije, a druga, naslonjena na prvu, čitanjem teoloških priručnika o pobožnosti prema Djevici Mariji. Treća faza njegove pobožnosti i duhovnosti, ali sada i teološkog naučavanja o Mariji, nadovezuje se na prethodne dvije i ona obilježava vrijeme njegova dugog pontifikata od 1978. do 2005. godine. Od pojedinačnih teologa koji su najviše utjecali na teologiju o Mariji sv. Ivana Pavla II. uglavnom se ističe vrlo značajan i utjecajan švicarski

²⁹ IVAN PAVAO II., *Dar i otajstvo*, 33.

³⁰ Andre FROSSARD, *Ne bojte se. Intervju s papom Ivanom Pavlom II.*, Milano, 1983., 32.

³¹ IVAN PAVAO II., *Dar i otajstvo*, 33.

teolog XX. stoljeća Hans Urs von Balthasar. On je u jednoj važnoj točki utjecao na papino shvaćanje Marije u otajstvu Krista i Crkve svojom idejom o tzv. »mariološkom principu« u Crkvi, koju je Ivan Pavao II. usvojio i »citirao i u svom obraćanju Rimskoj kuriji 1987. godine i u apostolskom pismu *Mulieris dignitatem* 1988.«, kako navodi Leahy.³² Na tragu Balthasara papa smatra da Crkva živi »po Petrovu principu apostolske službe ali i po mariološkom principu života i plodnog prihvaćanja. Od ta dva, mariološki princip je prvotni.«³³ Svi će se prikazani utjecaji miješati i ispreplitati u plodnoj simbiozi marioloških govora i nastupa pape sv. Ivana Pavla II., među kojima su i oni vezani za Gospu Fatimsku. Upravo je to i glavna tema ovog rada o kojoj ćemo govoriti u nastavku i daljnjem dijelu rada.

3. Kristocentrična i kristoafirmativna »fatimska mariologija« pape Ivana Pavla II.

3.1. Prvo hodočašće pape Ivana Pavla II. u Fatimu

Za vrijeme svojega dugogodišnjeg pontifikata papa Ivan Pavao II. tri puta je hodočastio u portugalsko marijansko svetište Gospe Fatimske, u Fatimu: 1982., 1991. i 2000. godine. Prvo hodočašće 1982. godine papa je poduzeo da »zahvali Gospi Fatimskoj za spas svoga života u atentatu od 13. svibnja 1981. godine«³⁴. Za vrijeme toga prvog posjeta papa je u »Portugal boravio tri i pol dana«³⁵. Uz to marijansko svetište papa je bio osobito vezan, a karakteristična poveznica s tim marijanskim svetištem u Portugalu pape Ivana Pavla II. nastaje kao posljedica atentata koji je na njega »izvršen 13. svibnja 1981. godine na Trgu sv. Petra u Rimu«³⁶. Taj se događaj podudario s datumom jednoga drugog događaja, koji se dogodio 1917. godine kada se Majka Božja u Fatimi »prvi puta ukazala djeći pastirima: Jacinti, Franji i Luciji«³⁷. Papa će se kroz sve iduće godine svojeg pontifikata često vraćati na događaj atentata na njegovu osobu te istodobno

³² Brendan LEAHY, John Paul II and Hans Urs von Balthasar, u: Gerald O'COLLINS – Michael A. HAYES (ur.), *The Legacy of John Paul II*, London, 2008., 41. Među ostalim o Balthasarovu shvaćanju Blažene Djevice Marije te osvrtno na to vidi u: Ivica RAGUŽ, Hans Urs von Balthasar i Karl Rahner o Blaženoj Djevici Mariji, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 4, 813–845.

³³ Brendan LEAHY, John Paul II and Hans Urs von Balthasar, 41. Detaljno shvaćanje Balthasarova mariološkog principa u Crkvi vidi u: Brandan LEAHY, *Il principio mariano nella Chiesa*.

³⁴ Usp. Program Papina putovanja u Portugal, u: *Glas Koncila*, 18. IV. 1982., 4.

³⁵ Usp. *Isto*.

³⁶ Andrea RICCARDI, *Ivan Pavao II. Biografija*, Split, 2011., 166.

³⁷ Anton NADRAH, *Sto godina Fatime – Značenje Fatime za naše doba*, Zagreb, 2017., 10.

spominjati čudesno mu spašen život, što je pripisivao Gospi Fatimskoj. Osobita mu je želja bila da se iduće godine nakon atentata na isti datum »nađe u Fatimi kraj Gospina kipa i zahvali joj za život i zdravlje«³⁸. Papa je tom prigodom 13. svibnja 1982. godine u fatimskom marijanskom svetištu »slavio euharistijsko slavlje i posvetio svijet Gospi te izmolio molitvu za mir«³⁹.

Za našu temu od osobitog su nam značenja papine misli izrečene o Mariji tijekom homilije i posvete svijeta Gospi, te njegovih drugih susreta tijekom toga putovanja u kojima pronalazimo elemente »fatimske mariologije«. U svim tim mislima otkrivamo, prema našem mišljenju, njegovu »fatimsku mariologiju«. U homiliji koju je izrekao tijekom središnjega euharistijskog slavlja u fatimskom svetištu papa je u sažetom obliku iznio praktički mariološki nauk na tragu mariologije Drugoga vatikanskog koncila kakvu pronalazimo u već spomenutoj dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium* u VIII. poglavlju.⁴⁰ Polazeći u homiliji od evanđeoskog teksta svetog Ivana 19,27: »I od toga časa uze je učenik k sebi«, te onih riječi »Ženo, evo ti sina« i »Evo ti majke« papa u homiliji razvija misao o Marijinu duhovnom majčinstvu i njezinoj ulozi u povijesti spasenja. Imena i uloge koje papa, prije svega na tragu objave, patriističke teologije i tradicije, daje Mariji su: Majka Božja, Gospa, Gospa Fatimska, Majka Spasitelja, Majka utjelovljene Riječi, Kristova majka, tip Crkve ukoliko je »boravište Presvetog Trojstva«, Majka Otkupitelja, Majka Crkve, Kristova i naša majka, majka svih ljudi, Roditeljka Sina Božjega, Zaručnica, Majka. Već iz tih naslova kojima papa oslovljava Mariju vidljiva je usidrenost mariologije potpuno i u prvom redu u objavi, u povijesti spasenja i upravo takav pristup Djevici Mariji pronalazimo u spomenutom poglavlju konstitucije *Lumen gentium*, koju papa slijedi. Mariologije od srednjeg vijeka pa naovamo i prije Drugoga vatikanskog koncila tražile su i natjecale se da Mariji pridaju što više počasnih naslova, počasnih titula, koje su onda teolozi nastojali teološki opravdati ili ne opravdati, što je »podsjećalo na političko licitiranje a ne na solidnu teologiju oslonjenu na Riječ Božju«⁴¹. Prema tomu, pretkoncilske mariologije »karakteristične su po tome što su bile 'kristotipske' u smislu da su rađene na načelu analogije i povezivanja Marije s Kristom. Naglašavajući neodvojivu vezu Marije s Kristom Mariji pripisuju analogne uloge kakve ima Krist, premda

³⁸ Usp. Na prvu godišnjicu atentata Papa u Fatimi, u: *Glas Koncila*, 16. V. 1982., 2.

³⁹ Usp. Fatimska tajna i neuspjeli atentat, u: *Glas Koncila*, 30. V. 1982., 5.

⁴⁰ Cjelovit tekst homilije vidi u: Omelia del santo Padre Giovanni Paolo II, Fatima, 13 maggio 1982, u: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/homilies/1982/documents/hf_jp-ii_hom_19820513_fatima.html (27. VI. 2016.).

⁴¹ Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, Mariologija Drugog vatikanskog koncila, 48.

poštuju nužnu subordinaciju: Krist je otkupitelj, posrednik, kralj [...] Marija je suotkupiteljica, posrednica, kraljica.«⁴² Papa se kreće novom mariološkom linijom kakvu je zacrtao Drugi vatikanski koncil i dalje je na tom tragu razvija. To osobito čini u marijanskim svetištima, kao tom prigodom za prvog hodočašća u Fatimi. Takav pristup bit će trajno prisutan u njegovoj teologiji o Mariji Bogorodici. Marija je majka svih ljudi i njezino majčinstvo ima »početak u majčinskoj brizi za Krista« (točka 5⁴³). Ona je pod križem u Kristu prihvatila »Ivana za sina i s njime svakog čovjeka« (točka 5). Ona »u Duhu Svetom prihvaća sve« (točka 5). Papa poziva dalje da u svjetlu toga duhovnog majčinstva Marijina »nastojimo shvatiti poruku koja je počela odjekivati u Fatimi 13. svibnja 1917.« (točka 5). Crkva je prihvatila poruku fatimske Gospe jer »ona sadrži istinu i poziv koji je u svojoj srži istina i poziv samog evanđelja. 'Obratite se i vjerujte evanđelju' (Mk, 15) prve su riječi Mesije upućene čovječanstvu. Fatima je u svojoj srži poziv na obraćenje i pokoru kao i evanđelje« (točka 6). Papa tim riječima tumači službeni stav Crkve prema fatimskoj poruci koju su od Marije primila djeca pastiri. Ta se poruka ne razlikuje od poruke evanđelja. »Sadržaj poziva Gospe Fatimske je tako duboko ukorijenjen u evanđelju, u čitavoj Tradiciji« (točka 10). Marijina majčinska briga za čovjeka i njegovo spasenje tako se nastavlja istim putem. U svjetlu »majčinske ljubavi razumijevamo čitavu poruku fatimske Gospe« (točka 7). Papa u homiliji posvuda pridaje Mariji ulogu one koja nas vodi svojem sinu Kristu. Ona je Majka Otkupitelja, koja nas poziva da se ujedini u »posveti da se što više približimo probodenom srcu njezina Sina na križu« (točka 9). Podsjećajući na koncilsku konstituciju *Lumen gentium* i dio koji govori o Mariji, papa nadovezuje se i na misao pape Pavla VI., nastavlja govoreći da je »Marija 'Majka' Crkve koja je duboko sjedinjena s Crkvom, koja osjeća za svijet, za svakog čovjeka, za sve narode« (točka 10). Osobita poruka koju je Gospa Fatimska preko vidjelaca uputila čovječanstvu, i što papa na više mjesta kroz homiliju ističe, jest majčinska Marijina poruka i poziv na pokoru i obraćenje. Mariologija pape Ivana Pavla II. kakva je već razvidna u toj homiliji koju je izrekao za vrijeme središnjega euharistijskog slavlja u marijanskom svetištu u Fatimi jest mariologija kakvu je zacrtao Drugi vatikanski koncil spomenutom konstitucijom koji je ocrtao ulogu Djevice Marije u povijesti spasenja. Papina mariologija u prvoj fatimskoj homiliji o kojoj smo dosad govorili, a to možemo reći zapravo već sada i za sveukupnu njegovu mariološku misao, jest posve kristocentrična, kristoafirmativna. Marija se

⁴² Stefano DE FIORES, *Maria nella Teologia contemporanea*, 33.

⁴³ Papine homilije, govori ili pisma podijeljeni su po brojevima pa ćemo misli koje ćemo citirati u radu označavati na taj način.

promatra u svjetlu otajstva Božjeg plana spasenja koje je došlo po utjelovljenju Riječi, koju je Marija začela i rodila. I ona sama, kako sada Koncil uči, »u Adamovu rodu našla se povezanom sa svim ljudima potrebnima spasenja. [...] Stoga se ona pozdravlja kao najizvrsniji i posve jedinstveni ud Crkve te kao njezin pralik i najizvrsniji uzor u vjeri i ljubavi«⁴⁴. Jednako kao i Koncil i papa u homiliji dalje razvija zadaće koje Djevica Marija ima u poretku spasenja, o odnosu nje i Crkve te na kraju progovara o pravom njezinu štovanju nadovezujući se opet na *Lumen gentium* (usp. LG 66–68).

Za vrijeme svojega prvog marijanskog hodočašća u Fatimu, papa Ivan Pavao II. o Mariji je progovorio i u drugim prigodama, onim izvanliturgijskim. Osim u homiliji, koju smo kratko upoznali, teološke naglaske, premda u znatno manjoj mjeri, nalazimo u njegovu govoru koji je imao tijekom susreta s prezbiterima i redovnicima.⁴⁵ Papa u tom govoru, koji nije tako mariološki orijentiran, što je i razumljivo s obzirom na okolnost i prigodu u kojoj je izrečen, ističe »majčinski lik naše Gospe« (točka 1), »kojoj srcem u Bogu ponovno upravljamo pogled i predočavamo si njezin odgovor: Isus Krist« (točka 2). Boga mariološke elemente pronalazimo u molitvi pape Ivana Pavla II., koju je izmolio također u Fatimi za svojega prvog boravka.⁴⁶ U toj marijanskoj molitvi po kojoj je papa posvetio čitav svijet Mariji Bogorodici pronalazimo poznate nam već nazive za Mariju. Papa molitvu i posvetu započinje dosad najstarijim kršćanskim molitvenim nazivom upućenim Mariji »pod obranu se tvoju utječemo sveta Bogorodice«⁴⁷. Ona je »Bogorodica i Majka« (točka 1), »Majka ljudi i naroda; Službenica, Majka Kristova, Službenica Gospodnja, Majka Crkve« (točka 2), »Majka Kristova« (točka 3). Opet primjećujemo preko nazivlja kojim se papa i u molitvi obraća Mariji da je njezino štovanje posve ukorijenjeno u povijest spasenja, oslonjeno posve na objavu i ranu kršćansku tradiciju. Papa Ivan Pavao II., kako se lako daje zaključiti iz dosad rečenoga, u svim oblicima govora o Mariji, bilo da je riječ o homiliji, govoru, molitvi bilo pak nekim pi-

⁴⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 53, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: LG).

⁴⁵ Cjelovit tekst govora vidi u: *Incontro con il Clero e i religiosi, Discorso del santo Padre Giovanni Paolo II, Fatima, 13 maggio 1982*, u: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1982/may/documents/hf_jp-ii_spe_19820513_clero-fatima.html (5. VII. 2016.).

⁴⁶ Cjelovit tekst posvetne molitve vidi u: *Preghiera del santo Padre Giovanni Paolo II di affidamento e di consacrazione alla Vergine, Fatima, 13 maggio 1982*, u: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/prayers/documents/hf_jp-ii_19820513_fatima.htm (20. VI. 2016.).

⁴⁷ Usp. Achille M. TRIACCA, »Sub tuum praesidium« nella »Lex orandi« un'anticipata presenza della »Lex credendi«. La »teotologia« prece la »mariologia«?, u: Sergio FELICI (ur.), *La mariologia nella catechesi dei Padri*, Roma, 1989., 183–205.

smima, uvijek naučava kristocentričnu, kristoafirmativnu mariologiju. Dakle, »fatimska mariologija« je kristocentrična i kristoafirmativna, te istodobno teocentrična. Takav mariološki rječnik i mariološka orijentacija bit će konstanta i u svim ostalim govorima o Mariji. Ne samo, kako ćemo za ovu prigodu vidjeti, i u preostalim dvama papinim hodočašćima u Fatimu, nego i u svim drugim prigodama, a osobito to vrijedi i za papinu teologiju o Mariji, koja je vidljiva i preko drugih marijanskih svetišta. U jednom pismu mons. Albertu Cosmeu do Amaralu, biskupu Leirije, papa Ivan Pavao II. u prigodi prve godišnjice svojeg prvog hodočašća u Fatimu za Mariju rabi iste nazive koje smo već susreli te pridodaje poneki novi kao što je: »Majka nebeska« (točka 1), »Djevica Marija; naša prečista Zagovornica« (točka 3), »Sveta Marija; Bezgrešna Djevica; naša Gospa Fatimska« (točke 4 i 5).⁴⁸ Bogate mariološke elemente s kojima smo se već susreli pronalazimo i u jednom dijelu papina govora, koji je posvećen samo govoru o Mariji.⁴⁹ U godinama između prvoga i drugoga papina hodočašća u Fatimu pronalazimo još jednu njegovu marijansku posvetnu molitvu u sklopu Godine otkupljenja »s malim izmjenama za razliku od one kakvu sam izmolio u Fatimi 13. svibnja 1982. godine«⁵⁰. Za tu prigodu na svetkovinu Blagovijesti 1984. godine papa je u bazilici sv. Petra molio pred kipom Gospe Fatimske, koji je za tu prigodu bio dopremljen u Rim. U tom razdoblju papa Ivan Pavao II. izdao je marijansku encikliku u koju se slila sva njegova dosadašnja teologija, duhovnost i pobožnost prema Djevici Mariji. Enciklika naslovljena *Redemptoris mater – Otkupiteljeva majka*, iz 1987. godine, »predstavlja marijansku duhovnost pape Ivana Pavla II. Ona je vrhunac papina marijanskog itinerarija«⁵¹, zaključuje de Fiores. Nekoliko godina nakon izlaska te enciklike slijede druga papina hodočašća u Fatimu.

⁴⁸ Cjelovit tekst pisma vidi u: Lettera di Giovanni Paolo II a monsignor Alberto Cosme do Amaral vescovo di Leiria, 16 aprile 1983, u: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/letters/1983/documents/hf_jp-ii_let_19830416_alberto-cosme-do-amaral.html (20. VI. 2016.).

⁴⁹ Vidi točku 13: Discorso di Giovanni Paolo II ai signori Cardinali, ai Confratelli nell'Episcopato e nel Sacerdozio, ai Collaboratori Laici della Curia Romana, del Governatorato dello Stato Città del Vaticano e del Vicariato di Roma, 28 giugno 1982, u: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1982/june/documents/hf_jp-ii_spe_19820628_collaboratori-papa.html (5. VII. 2016.).

⁵⁰ Vidi tekst posvetne molitve vidi u: IOANNES PAULUS PP. II, Sollenità dell'Annunciazione 1984., u: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/letters/1983/documents/hf_jp-ii_let_19831208_vescovi-immacolata-concezione.html (20. VI. 2016.).

⁵¹ Stefano DE FIORES, *Maria nella Teologia contemporanea*, Roma, 1991., 552.

3.2. *Drugo i treće hodočašće pape Ivana Pavla II. u Fatimu*

Koliko je papa Ivan Pavao II. bio vezan uz marijansko svetište u Fatimi svjedoči i činjenica da je godinu dana prije drugog hodočašća u Fatimu za vrijeme putovanja u Meksiko i u Curacao u mjestu Willemstad, u Nizozemskim Antilima, izmolio posvetnu molitvu Gospi Fatimskoj u kojoj susrećemo već poznate teološke njegove naglaske u mariologiji.⁵² Drugo hodočašće pape Ivana Pavla II. u Fatimu bilo je »od 10. do 13. svibnja 1991. godine«⁵³. Taj drugi pohod u Fatimu događa se u trenutku promijenjenih političkih prilika u Istočnoj Europi koje su obilježene padom komunističkog režima. Neki su, kako prenose crkvene novine *Glas Koncila* pad komunizma povezivali uz fatimska proročanstva.⁵⁴ Papa u svojim govorima tijekom drugog hodočašća u Fatimu neposredno nakon pada komunizma neće dovoditi u vezu pad komunizma s Gospom Fatimskom. Međutim, u jednom obraćanju kardinalima čitavog svijeta za vrijeme izvanrednog konzistorija 1994. godine papa u svojem govoru, u dijelu gdje govori o Mariji kao hodočasnici kroz povijest koja će nam pomoći nadvladati poteškoće, spominje događaje iz 1989. godine da »mu je osobito bilo dano razumjeti poruku Gospe Fatimske prije svega preko događaja od 13. svibnja 1981. godine te kasnije krajem 80-ih godina tijekom pada komunizma u područjima sovjetskog bloka«⁵⁵. Papa se za vrijeme svojega drugog boravka u Fatimi, dakle, nije osvrtao na krupne političke promjene na istoku Europe nego je na tragu prethodnih marioloških promišljanja nastavio s daljnjom mariološkom katehezom, koju pronalazimo u njegovim pozdravnim govorima, te osobito u njegovoj homiliji za vrijeme središnjega euharistijskog slavlja kojem je predsjedao 13. svibnja 1991. godine. Papa u svojoj homiliji polazi od istoga evanđeoskog retka koji čita kod apostola Ivana s kojim je započeo homiliju i za prvog hodočašća 1982. godine. Tom prigodom za početak uzima riječi iz Iv 19,27, »Evo ti majke«, te ih razlaže ponovno smještajući ulogu Bogorodice (*Theotokos*) Marije u povijesti spasenja. Papa ponovno, dakle, započinje svoje razmišljanje o Mariji s Golgote, gdje završava ovozemaljski i spa-

⁵² Posvetnu molitvu vidi u: Atto di Affidamento a nostra Signora di Fatima – Preghiera del Santo Padre Giovanni Paolo II, Willemstad (Antille Olandesi), 13 maggio 1990., u: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1990/may/documents/hf_jp-ii_spe_19900513_affidam-willemstad.html (5. VII. 2016.).

⁵³ Kamo će Papa u 1991. godini?, u: *Glas Koncila*, 24. II. 1991., 4. Sva putovanja koja je od 1979. godine, uključujući i 1999. godinu, poduzeo papa Ivan Pavao II. s kratkim osvrtom na svako vidi u: Achille SILVESTRINI, *A Pilgrim Pope*, London, 1999.

⁵⁴ Usp. Fatimsko proročanstvo i pad komunizma, u: *Glas Koncila*, 2. IX. 1990., 16.

⁵⁵ Discorso di Giovanni Paolo II ai Cardinali di tutto il mondo convocati in Vaticano per il Concistoro straordinario, 13 giugno 1994, u: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1994/june/documents/hf-jp-ii_spe_19940613_concistoro-straordinario.html (5. VII. 2016.).

siteljski Kristov hod. Marija je pod križem preko kojeg se događa otkupljenje čovjeka, otkupljenje i same Marije koju je Krist preko Ivana dao svima za majku. Papa time pokazuje koliko je Marija ujedinjena sa svojim Sinom, koliko patnju proživljava zajedno sa svojim Jedinorođencem. Papi je također važno, na tragu rane patrističke i crkvene predaje koju preuzima i Drugi vatikanski koncil u *Lumen gentium*, istaknuti mariološku ekleziologiju. Povezuje tako ulogu Marije koju ima u hodočasničkom hodu Crkve u povijesti spasenja. U enciklici *Redemptoris mater* papa će tu misao izraziti i ovim riječima: »Upravo na tom putovanju-hodočašću Crkve kroz prostor i vrijeme, a još više kroz povijest duša Marija je prisutna kao 'blažena koja povjerova' kao ona koja je napredovala na putu vjere, sudjelujući kao nijedno drugo stvorenje u otajstvu Krista.«⁵⁶ Marija je za papu, kakao čitamo i u *Lumen gentium* 63,1, »pralik Crkve u redu vjere, ljubavi i savršenog jedinstva s Kristom«⁵⁷. Koncilski dokument i papa tu misao o Mariji preuzimaju od patrističkoga zapadnog crkvenog pisca svetog biskupa Ambrozija. Tako je oslikana uloga Marije u Crkvi i njezinu povijesnom hodu.

Treće hodočašće pape Ivana Pavla II. u Fatimu bilo je 2000. godine, kada je »13. svibnja na blagdan Gospe Fatimske proglasio blaženim dvoje djece: Francisca i Jacintu kojima se ukazala Majka Božja«⁵⁸. U homiliji koju je tom prigodom papa izgovorio govor o Mariji započinje slikom iz Otk 12,1, koja govori o »ženi obučenju u sunce«. Ta žena iz Otkrivenja, nastavlja papa, Marija je koja djeci vidiocima govori poput majke. Presveta Djevica je »došla u Fatimu da zamoli ljude da ne vrijeđaju Boga [...] to je bol majke koja ju obvezuje da govori«⁵⁹. Marija poput majke djecu Božju poziva na obraćenje grešnika, na život po Božjoj Rijeci, koju je ona prihvatila i do kraja slijedila.

Zaključak

Papina hodočašća u Fatimu pokazuju nam njegovu neprestanu brigu da u marijanskom svetištu, gdje se slijevaju stotine tisuća Marijinih štovatelja iz raznih dijelova svijeta, »promovira« nauk o Mariji kakav je zacrtan Dogmatskom

⁵⁶ IVAN PAVAO II., *Redemptoris Mater – Otkupiteljeva Majka. Enciklika o Blaženoj Djevici Mariji u životu Crkve na putu* (25. III. 1987.), Zagreb, 1987., br. 25.

⁵⁷ Messaggio di Giovanni Paolo II all'episcopato italiano raccolto nella Basilica di santa Maria Maggiore per la recita del Rosario, 13 maggio 1994, u: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/messages/pont_messages/1994/documents/hf_jp-ii_mes_19940513_episcopato-italiano.html[20.6.2016.].

⁵⁸ Otkrit će se treća fatimska tajna, u: *Glas Koncila*, 21. V. 2000., 5.

⁵⁹ Omelia del santo Padre Giovanni Paolo II, Santuario di Nostra Signora del Rosario fi Fatima, 13 maggio 2000, u: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/homilies/2000/documents/hf_jp-ii_hom_20000513_beatification-fatima.html (9. I. 2018.).

konstitucijom o Crkvi Drugoga vatikanskog koncila *Lumen gentium*. To je bila njegova trajna mariološka kateheza u kojoj nalazimo povezane u jednu cjelinu mariološke elemente iz crkvenog učiteljstva, liturgije, crkvene tradicije, teologije, marijanske pobožnosti, duhovnosti – a svi se oslanjaju na objavu. Možemo na kraju reći da je marijansko svetište u Fatimi za svetog papu Ivana Pavla II. bilo idealno mjesto ne samo za kršćansku pouku širokih vjerničkih slojeva, tj. brojnih hodočasnika o tome kako ispravno shvaćati i usmjeriti pobožnost prema Majci Božjoj nego ponajprije također i kao mjesto koncilski usmjerene mariologije i teološke poruke s njome povezane. Držimo da je preko kratko naznačenih marijanskih odlomaka i marijanskih »kateheza« koje smo u ovom radu donijeli iz njegovih homilija, govora ili pisama vidljiva papina marijanska duhovnost kakvom je zračio i svjedočio u fatimskom svetištu, ali i u svim drugim marijanskim svetištima diljem svijeta.

Summary

OUR LADY OF FATIMA IN THEOLOGY OF SAINT POPE JOHN PAUL II

Anto BARIŠIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
anto@kapucini.hr

On occasion of the hundred anniversary of the Fatima apparitions (1917 – 2017) the author investigates and presents Mariological emphases in theology of Saint Pope John Paul II (Karol Wojtyła) that are, directly or indirectly, related precisely to the Marian sanctuary in Fatima, Portugal. In order to offer a fuller understanding of the Pope's Mariology and Mariological emphases related especially to Our Lady of Fatima, the author divided his article in two parts. The first part offers a short historical overview of theological teaching on Mary from the moment of her »fiat« (Lk 1:38) until the turning point that took place in Mariology in the teaching of the Second Vatican Council (1962 –1965). After that, the author discusses the »Mariological« profile of Saint John Paul II and points out his Mariological emphases that can be found in his homilies and speeches delivered during the time of pilgrimages to Fatima or in his occasional letters related to the Marian sanctuary.

Keywords: *St. John Paul II, Mariology, Mary, Our Lady of Fatima.*